

Hajnal István Kör
Társadalomtörténeti
Egyesület

Hungarian Society
for
Social History

H Í R L E V É L — NEWSLETTER

Budapest – Szombathely

2003/1. szám

A Hajnal István Kör –
Társadalomtörténeti Egyesület

2003. évi konferenciáját

**SZEMÉLYES IDŐ –
TÖRTÉNELMI IDŐ**

címmel **Kőszegen,**
augusztus 29-30-án tartja.

"Komolyabban kéne venni azt a kurva időt" – mondja Esterházy Péter forgatókönyve szerint Gothár Péter "Idő van" c. filmjének egyik gyermekszereplője (és éneklő Cserháti Zsuzsa rekedtes hangja) valamikor a nyolcvanas évek elején.

A történetírásra (és azon belül a társadalomtörténetre) ráfér valami hasonlóképp mellbevágó mottó, hiszen olyan gyermek ártatlansággal siklunk el szakmánk egyik alapvető kategóriája mellett, mintha születésünktől fogva mindent tudnánk az idő természetéről és az "időkezelés" szakmai szabályairól. Ha önkritikusan elgondolkozunk azon, mit is tanultunk szakmai szocializációnk során az időről, ha megpróbálunk szembenézni azzal, hogy mit is teszünk munkánk során vele, teljesen indokoltnak tűnik, ha felfogásunkat legenyhébben naiv jelzővel illetjük. Pedig ma már az idő kategóriája fontos vizsgálati témává vált olyan társ(adalom)-tudományokban, mint a néprajz (antropológia) vagy a szociológia, amelyeket pedig éppen felfogásuk "történetiségének" hiányai miatt szoktunk előszeretettel bírálni. Az előbbi szakma, a Néprajzi

Múzeum nagyszerű kiállítása kapcsán, két kötetet is közzé tett a közelmúltban: az egyikben a nemzetközi szakirodalomból fordítások, a másokban hazai szerzők munkái találhatók. (Idő és antropológia. Fordítások gyűjteménye. Szerk: Fejős Zoltán. Osiris, Bp. 2000; A megfoghatatlan idő. Tanulmányok. Főszerk: Fejős Zoltán. Tabula könyvek 2. Néprajzi Múzeum, Bp. 2000.) A szociológia már bő évtizede fordításkötetet publikált az idő szociológiai kérdéseiről (Időben élni. Történeti-szociológiai tanulmányok. Vál. Gellériné Lázár Márta. Akadémiai, Bp. 1990.), legutóbb pedig éves vándorgyűlését szentelte ennek a problémának. A közgazdaságtan is felismerni látszik az utóbbi időben, hogy valahol útközben "elveszítette a történelmi időt", minden bizonnyal már akkor így volt ez, amikor Keynes szellemesen így érvelt a történelmi rövid idő mellett: "hosszú távon mindnyájan meghalunk". Vannak persze olyan rokontudományok is, amelyek napjainkban épp szabadulni igyekeznek a történelmi időfelfogás abroncsaitól, gondolkunk napjaink irodalomtudományára (Kulcsár-Szabó Zoltán: A "korszak" retorikája. A korszak- és századforduló mint értelmezési startégia. Literatúra, 1996). A human tudományok nagy együttese azonban láthatóan nem kerülheti meg a kérdéssel való foglalkozást (Café Babel. Korszakok. 1993. 4.; Helikon. Irodalomtudományi Szemle. A korszakok alakzatai. 2000. 3.).

A történetiség szűken kronológiai nézőpontján túl vajon mi mit tudunk hozzáadni a történelmi időképzetek vizsgálatához?

Tudjuk, hogy a történetfilozófiát (és a teológiát) régóta intenzíven érdekelte nemcsak a bibliai hét nap, a hét bő és hét szűk esztendő körforgása, vagy a pontszerű, folyamatos, vagy ritmusos idő, hanem magának a nagybetűs Történelemnek a vége (célja, értelme). Hogy van-e? De vajon adunk mi érdemben a történetfilozófiára? Eközben a laikus közvélemény (és a bulvársajtó) elemi érdeklődéssel fordul minden felé, ami az általunk szokás-szerűen használt időfelfogást megbolygatja: legyen szó akár egynémely évszázadok eltüntetéséről (kitalálttá nyilvánításáról), vagy a történelem végéről, a posthistoire-ról. Elintézzük a dolgot azzal, hogy sarlatánságnak nyilvánítjuk az ügyet, pedig lehet, hogy csak arról van szó: időélményeinkhez, időképzeteink szükségleteihez képest nem elég gazdag az a kínálat, amelyet a történész és Történelem nyújt az évszámok közé szorított lineáris kronológia, illetve az ún. makrotörténelem korszakolása révén. Talán az Annales koncepciója a hosszú időtartamokról ("longue durée") hozhatott változást a társ(adalom)-tudományok számára (magyarul: Fernand Braudel: A világ ideje. Részlet Anyagi civilizáció, gazdaság és kapitalizmus a XV-XVIII. században. 3. k. Világtörténet, 1980. 4. 3-70) De hány fényévre vagyunk manapság is a hosszú időtartamokhoz, vagy akár a ciklikus idő-szemlélethez? (Kövér György: Korszakolás és korszaktudat. A 19. századi periodizáció kérdései a társadalomtörténetben. In: A felhalmozás íve. Társadalom- és gazdaságtörténeti tanulmányok. Új Mandátum, 2002. 351-360.)

A történetírásban közben olyan újabb irányzatok, forrásrögzítési és kezelési technikák, módszerek jelentek meg, amelyek középpontba kell, hogy állítsák a történeti időkezelés kérdéseit. Nem érhetjük be avval, hogy darabokra tördeljük az időt, vagy éppen műtétileg leválasztjuk egymásról a különböző idősíkokat (mint egy 20. századi regényben

szokás Proust óta). Mégis mintha valami hasonló történe velünk. A nyomás, hogy ezekkel a jelenségekkel foglalkozzunk, két irányból nehezedik ránk. Egyfelől döbbenet tapasztaljuk, hogy rég a történelmi süllyesztőben levőnek hitt eszmék, formák, sztereotípiák támadnak fel "tetszhalott" állapotukból, és bizony a történetírásban is felütik a fejüket. Másfelől a hagyományos történetírással szemben sokasodnak a posztmodern kihívások, amelyekben mindaz, amit a jelen és múlt viszonyáról, történész és az általa alkotott történelem kapcsolatáról szilárdan hittünk és hirdettünk, megkérdőjeleződik azáltal, hogy a mű, a Történelem pusztá konstrukcióvá nyilvánítatik. Elmosódni látszik a határ faktum és fikció között, miközben egy történész legbelül mindig is tudja, hogy az ún. tények (re)konstrukciójához szükségeltetik némi képzelet. Közben tömegesen kerültek a történész látókörébe (és interjú formájában készülnek) olyan orális, audiovizuális források, amelyek elemzésekor már nem használhatók automatikusan a hagyományos forráskritika arany szabályai (hogy amit három forrás állít, az már tudvalevően úgy is volt), hanem szükségképpen átkerül a hangsúly a személyes történelemre. Nem az ahogy volt, hanem az ahogy megéltük történelmére.

Konferenciánk a történetírással szembeni kihívásokra reagálva abban az értelemben kíván korszerű lenni, hogy megpróbál szembenézni a személyes és történelmi idő elméletileg is vitatott, de mindennapi szakmai gyakorlatunkban is aktuális kérdéseivel.

Az alábbi szekciókat tervezzük:

1. Az idő a társadalomtudományokban és a történelemben (részben előre felkért előadókkal)
2. A "kísértő múlt", avagy "jelen a múltban": "időtlen" és "visszatérő" hagyományok, időcsúsztatások, időszerűtlenségek (anakronizmusok) a közgondolkodásban és

a történetírásban. (A rendhagyónak, deviánsnak tekintett időzavar-jelenségek és a kontinuitás/ diszkontinuitás probléma.)

3. A "boldog békeidőktől" az "átkosokig": korszakképzés a makrotörténelemben, illetve a memoárokban és az oral historyban (Hogyan viszonyulnak egyes történelmi korszakok történészek által alkotott előjelei például az egyéni visszaemlékezések pozitív vagy negatív gyermekkor-képeihez?)

4. Órák, napok, hónapok: körforgás és szezonális a naplókban, kalendáriumokban, krónikákban (A mindennapi élet körkörös időstruktúrái a historiában.)

5. A források belső idősíkja és a történész perspektívája (Hogyan lehet például egy statikus, életciklus végi forrásból, egy végrendeletből, hagyatéki leltárból az egész életre visszamenő következtetéseket levonni? Hogyan lehet statikus metszetekből dinamikus képet előállítani?)

Mint tapasztalatból tudjuk, a konferencia végleges szekcióbeosztása csak a beérkezett jelentkezések után alakul ki, ezért arra kérünk minden jövődöbéli előadót, hogy a kiválasztott szekció sorszámának és címének megjelölésével, maximum egyoldalas szinopszis kíséretében

2003. június 1-ig

küldje el jelentkezését **Kövér György** címére (ELTE Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék, Bp., Múzeum krt. 6-8. 1088).

E-mail: kovgyuri@ludens.elte.hu

Az előadókat arra kérjük, hogy részvételi szándékukat a Vas Megyei Levéltár szervezőinél is jelezzék. Ugyanezt kérjük azoktól is, akik a konferenciára nem előadóként jelentkeznek, de érdeklődnek iránta, várható érkezési időpontjukat, szállás- és étkezési igényüket juttassák el

2003. június 1-ig

Tilcsik György (Vas Megyei Levéltár, 9700 Szombathely, Hefele Menyhért

u. 1. Pf. 78.)

E-mail: leveltar@rik.bdtf.hu címére.

Az így kialakult végleges konferencia-programot, valamint az elszállásolással és étkezéssel kapcsolatos befizetési csekket Szombathelyről küldjük meg minden jelentkezőnek.

2003. május 14-én (szerdán) fél 11 -kor a Budapest Hegyvidék XII. kerületi Önkormányzat, a Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület és a Hajnal család emléktáblát avat Hajnal István egykori lakóházán (XII. Városmajor u. 26/c). Köszöntőt mond Mitnyan György polgármester, avató beszédet tart Lakatos László szociológus.

A konferencia és az Egyesület további híreit a Hajnal István Kör honlapja közli:

www.nexus.hu/hik